

УДК 377.5

**СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА ОСНОВІ
КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ**

П. Г. Лузан, Т. М. Пашенко, Н. М. Ваніна, Н. В. Колісник

**STANDARDIZATION OF TRADE EDUCATION IS ON BASIS OF
COMPETENCY APPROACH**

P. Luzan, T. Paschenko, N. Vanina, N. Kolisnyk

**СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПРОФЕСІОНАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСНОГО ПОДХОДА**

П. Г. Лузан, Т. М. Пашенко, Н. М. Ваніна, Н. В. Колісник

У статті узагальнено окремі аспекти компетентнісного підходу у професійній освіті, обґрунтовується визначення поняття «стандартизація професійної освіти»; визначено зміст, етапи та результати стандартизації професійної освіти. Виокремлено чотири взаємопов'язаних, послідовних етапи досягнення належних рівнів якості підготовки фахівців.

Засобами теоретичного пошуку встановлено, що якщо стандартизацію професійної освіти слід розглядати не лише як «процедуру розроблення та затвердження стандарту», а і як офіційно встановлений порядок виконання його положень та дотримуватися вимог до компетентнісної підготовки випускників на етапах цілепокладання, відбору та структурування змісту освіти, організації оволодіння учнями, студентами компетентностями, оцінювання компетентнісних досягнень учнів, студентів і випускників то є можливість суттєво підвищити якість функціонування професійної освіти, зокрема фахової передвищої.

Було проведено експериментальне дослідження з метою з'ясування реального стану підготовки молодших спеціалістів коледжів та технікумів в

аграрній, будівельній та машинобудівній галузях. У дослідженні було виявлено, що 61,3% вчителів регулярно використовують освітньо-кваліфікаційні характеристики, навчально-професійну програму молодшого спеціаліста з розробки освітніх документів; 23,3% лише при підготовці робочої навчальної програми; 9,1% - використовують ці документи надзвичайно рідко; взагалі не використовують 6,3% викладачів технікумів та коледжів.

Вивчення рівня готовності до стандартизації професійно-технічної освіти продемонструвало таку тенденцію: високий рівень готовності до стандартизації освіти на компетентній основі становив лише 10,8% в аграрних освітніх закладах, 17,5% в машинобудівельних та 48% в коледжах і технікумах будівельної галузі.

Зроблено висновок про те, що сучасний стан підготовки молодших спеціалістів аграрної, будівельної та машинобудівної галузей характеризується системою організаційних деструктивних факторів, що обумовлюють гостру необхідність у розробці комплексу заходів щодо раціоналізації стандартизації освіти.

Ключові слова: професійна освіта, компетентнісний підхід, стандартизація професійної освіти, молодший спеціаліст.

The article summarizes some aspects of the competence approach in vocational education, substantiates the definition of "standardization of vocational education"; The content, stages and results of standardization of vocational education are defined. There are four interrelated, successive stages of achieving the appropriate levels of quality of training specialists.

The theoretical search found that if the standardization of vocational education should be considered not only as "the procedure for the development and approval of the standard", but also as an officially established procedure for the implementation of its provisions and adhere to the requirements for the competent training of graduates at the stages of goal-setting, selection and structuring of the content of education, mastering students, students competencies, assessing competency

achievements of students, students and graduates (in particular, independent), then there is a possibility to substantially increase You are the quality of the functioning of vocational education, in particular, professional advance.

An experimental study was conducted to find out the actual state of training of junior college and technical colleges in the agrarian, construction and engineering sectors. The study found that 61.3% of teachers regularly use educational qualifications, a training program for a junior specialist in the development of educational documents; 23,3% only when preparing a working curriculum; 9.1% - use these documents extremely rarely; do not use 6.3% of teachers of colleges and colleges at all.

The study of the level of readiness for the standardization of vocational education demonstrated the following tendency: the high level of readiness for standardization of education on a competent basis was only 10.8% in agrarian educational institutions, 17.5% in machine-building and 48% in colleges and technical schools in the construction industry.

It is concluded that the current state of training of junior specialists in the agrarian, construction and engineering sectors is characterized by a system of organizational destructive factors that determine the urgent need to develop a set of measures to rationalize the standardization of education.

Keywords: *vocational education, competency approach, standardization of vocational education, junior specialist.*

В статье обобщены отдельные аспекты компетентностного подхода в профессиональном образовании, обосновывается определение понятия «стандартизация профессионального образования»; определено содержание, этапы и результаты стандартизации профессионального образования. Выделены четыре взаимосвязанных, последовательных этапа достижения надлежащих уровней качества подготовки специалистов.

Средствами теоретического поиска установлено, что если стандартизацию профессионального образования следует рассматривать не

только как «процедуру разработки и утверждения стандарта», но и как официально установленный порядок выполнения его положений и соблюдать требования к компетентной подготовке выпускников на этапах целеполагания, отбора и структурирования содержания образования, организации овладения учащимися, студентами компетенциями, оценка компетентностей учащихся, студентов и выпускников то есть возможность существенно повысить качество функционирования профессионального образования.

Было проведено экспериментальное исследование с целью выяснения реального состояния подготовки младших специалистов колледжей и техникумов в аграрной, строительной и машиностроительной отраслях. В исследовании было обнаружено, что 61,3% учителей регулярно используют образовательно-квалификационные характеристики, учебно-профессиональную программу младшего специалиста по разработке образовательных документов; 23,3% всего при подготовке рабочей учебной программы; 9,1% - используют эти документы чрезвычайно редко; вообще не используют 6,3% преподавателей техникумов и колледжей.

Изучение уровня готовности к стандартизации профессионально-технического образования продемонстрировало такую тенденцию: высокий уровень готовности к стандартизации образования на компетентной основе составлял лишь 10,8% в аграрных образовательных учреждениях, 17,5% в машиностроительных и 48% в колледжах и техникумах строительной отрасли.

Сделан вывод о том, что современное состояние подготовки младших специалистов аграрной, строительной и машиностроительной отраслей характеризуется системой организационных деструктивных факторов, обуславливающих острую необходимость в разработке комплекса мер по рационализации стандартизации образования.

Ключевые слова: профессиональная образования, компетентностный подход, стандартизация профессионального образования, младший специалист.

1. Вступ

У сучасних умовах модернізації професійної освіти України, яка спрямована на реалізацію положень людино центристської освітньої парадигми, важливим напрямом досягнення належного рівня якості й ефективності професійної підготовки робітників, фахівців є стандартизація. Зважаючи на це, у чисельних програмних документах одним із шляхів розв'язання проблеми підвищення ефективності професійної освіти задекларовано розроблення державних стандартів професійної освіти, які ґрунтуються на компетентнісному підході. Варто додати, що саме на засадах положень педагогічної інтеграції здійснюється поєднання теоретичного і практичного навчання шляхом залучення студентів до різноманітних форм практико орієнтованого навчання – навчання на робочих місцях, контекстового, імітаційно-ігрового, дуального навчання тощо.

2. Літературний огляд

Результати аналізу наукової літератури переконують, що на українському педагогічному полі методологія розвитку професійної освіти завжди висвітлювалася в контексті стандартизації підготовки кваліфікованих фахівців [1, 2]. Прогресивні і, разом з тим, складні ідеї Болонського процесу [3, 4] зосередили увагу педагогічної громадськості на необхідності упровадження компетентнісної парадигми [5], що прямо пов'язана зі стандартизацією вітчизняної професійної освіти [6], якістю надання освітніх послуг закладами професійної освіти [7, 8].

Розглядаючи засади створення сучасних професійних стандартів, що ґрунтуються на компетентностях, вченим вдалося обґрунтувати методологічні засади, зокрема принципи та умови, розроблення професійних стандартів як

основи стандартів професійно-технічної освіти, розробити методiku створення професійного стандарту, де основна увага приділяється соціально-економічним аспектам професійної діяльності працівника. Важливими результатами дослідження є визначені науковцями складові науково-методичного супроводу стандартизації освіти [9].

Серед наявних наукових праць варто звернути увагу на колективну монографію, у обґрунтовано теоретико-методологічні засади розроблення державних стандартів професійної освіти, здійснено порівняльний аналіз зарубіжного досвіду стандартизації підготовки фахівців [10].

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження полягає в узагальненні окремих аспектів стандартизації професійної освіти, конкретизації змісту та уточненні структури стандартизації професійної освіти та дослідженні готовності викладачів до стандартизації.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. З'ясувати зміст, конкретизувати суть стандартизації професійної освіти;
2. Схарактеризувати етапи та очікувані результати стандартизації підготовки фахівців у закладах професійної освіти;
3. Експериментально визначити готовність педагогічних працівників до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів аграрної, будівельної та машинобудівної галузей.

4. Дослідження стандартизації професійної освіти

Аналіз процесу стандартизації професійної освіти переконує, що в структурі стандартизації професійної освіти маємо виокремити чотири послідовні етапи, які приводять до результату – затребуваності випускника на ринку праці. Таким чином, компетентнісний підхід у професійній освіті спрямований на досягнення основної мети – підготовки кваліфікованого

робітника, фахівця відповідного рівня і профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, який вільно володіє професією чи спеціальністю, може творчо виконувати виробничі завдання, орієнтований у суміжних сферах діяльності, спроможний працювати на рівні світових стандартів, готовий до постійного професійного вдосконалення, є соціально та професійно мобільним.

Студіювання наукових праць з проблеми стандартизації професійної освіти засвідчує, що для ефективного розвитку певної освітньої галузі необхідно чітко і конкретно визначити цілі і зміст підготовки фахівців. Таким чином, *стандартизація професійної освіти* – це процедура, що визначає встановлення нормативних вимог кваліфікаційних стандартів до освітніх результатів (компетентностей) випускників закладів професійної освіти, забезпечує перманентне зіставлення навчальних досягнень учнів, студентів з цілями їх компетентісно орієнтованої підготовки задля її корекції, забезпечує досягнення належних рівнів якості професійної підготовки фахівців у професійних навчальних закладах засобами інноваційності змісту та технологій навчання і сприяє конвертованості рівнів професійної освіти усередині держави та за її межами. Зазначене тлумачення стандартизації професійної освіти спонукає виокремити чотири взаємопов'язаних, послідовних етапи досягнення належних рівнів якості підготовки фахівців (рис. 1). Перший етап – розроблення та затвердження кваліфікаційних стандартів професійної освіти виступає в якості інструментарію забезпечення якості педагогічної системи. Як уже було вказано, для розроблення якісного, сучасного, прогностичного освітнього стандарту необхідно мати професійні стандарти, які визначають вимоги до змісту і умов праці, кваліфікації і компетентності працівників за різними кваліфікаційними рівнями. За умови, що професійний стандарт не розроблено (не затверджено), розробникам освітніх стандартів рекомендовано використовувати кваліфікаційні характеристики працівників.

У зв'язку з цим набуває актуальності дослідження стану та проблем професійної підготовки студентів аграрних, будівельних та машинобудівних спеціальностей з врахуванням умов мінливого середовища. Стан підготовки

молодших спеціалістів у професійних навчальних закладах ще не повністю відповідає сучасним соціально-економічним потребам суспільства.

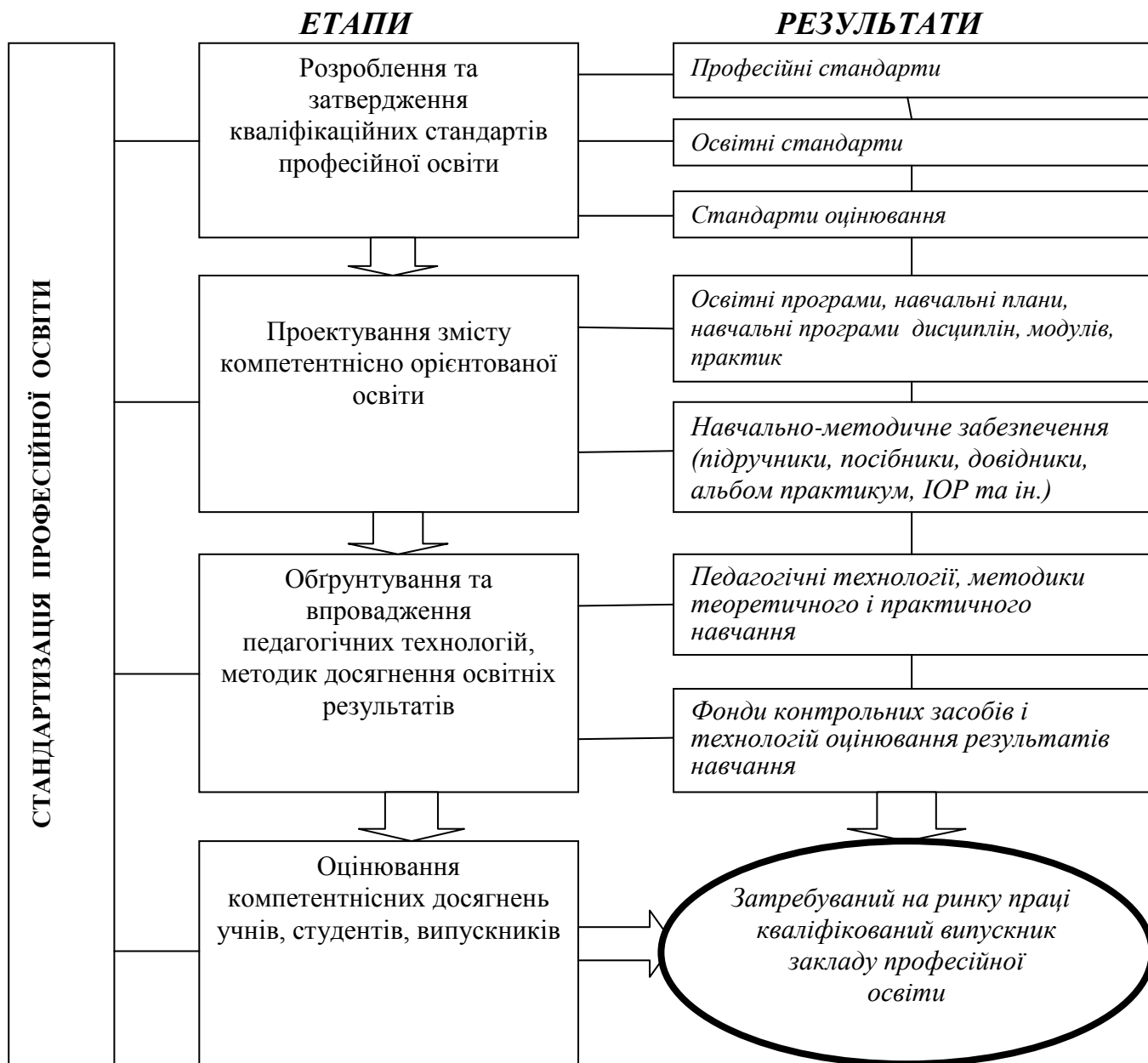

Рис. 1. Етапи та результати стандартизації професійної освіти

Причинами цього є законодавчо не врегульована відповідно до сучасних умов нормативно-правова база, механізми фінансування, формування державного замовлення на підготовку кваліфікованих фахівців, неефективний моніторинг ринку праці, механізм управління і мотивації роботодавців, направлений на забезпечення умов для виробничої практики студентів,

стажування й підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійних навчальних закладів тощо.

5. Результати дослідження і їх обговорення

Виявлення реального стану підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах аграрної, будівельної, машинобудівної галузі стало метою нашого дослідження. У експерименті брали участь 495 студентів та 391 викладач 13 навчальних закладів.

На прохання оцінити запропоновані особистісні якості «середнього» випускника навчального закладу викладачі відзначили, що у студентів-випускників самостійність, комунікабельність, організованість, професійний інтерес і творчість сформовані на середньому рівні. Гострою проблемою залишається вирішення питання оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів, яка більш ніж на 80 % морально і фізично застаріла, що суттєво впливає на якість підготовки кваліфікованих кадрів.

В Україні відбувається процес запровадження та удосконалення державних стандартів освіти – сукупності норм, які визначають вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня. Державні стандарти освіти розробляються для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня та напрямку підготовки (спеціальності) і затверджуються Кабінетом Міністрів України. Нажаль, у технікумах і коледжах, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів аграрної, будівельної та машинобудівної галузі виявлено науково-практичні проблеми у плануванні, змісті й організації навчального процесу.

Під час проведеного анкетування 61,3 % викладачів постійно використовують освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ), освітньої програми (ОП) підготовки молодшого спеціаліста при розробленні навчально-методичної документації; 23,3 % викладачів використовують ОП, ОКХ лише при підготовці робочої навчальної програми; 9,1 % – знайомі з цими нормативними документами, але використовують вкрай рідко; при розробленні

навчально-методичної документації не використовують ОП, ОКХ взагалі 6,3 % викладачів технікумів і коледжів.

У ході дослідження готовності викладачів до стандартизації освіти на компетентнісній основі встановлено, що для більшості педагогів характерним є низький та середній рівень сформованості мотиваційного, особистісного, діяльнісного і когнітивного компонентів (рис. 2).

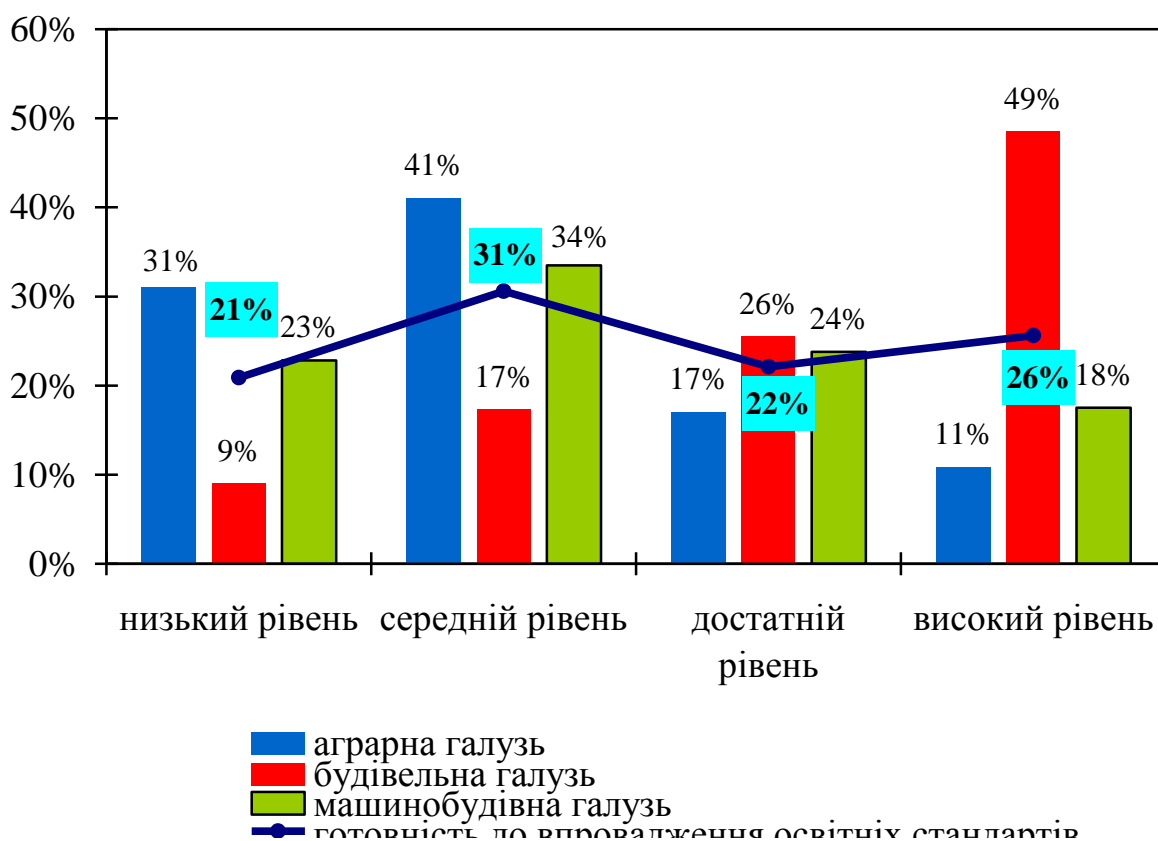

Рис. 2. Готовність викладачів аграрних, будівельних та машинобудівних коледжів і технікумів до стандартизації освіти на компетентнісній основі

Високий рівень готовності до стандартизації освіти на компетентнісній основі, який є творчим за своєю сутністю, сформований у дуже обмеженого кола педагогів (10,8 % в аграрній галузі, 17,5 % в машинобудівній галузі, 48 % – в будівельній галузі (рис. 2)), що свідчить про необхідність організації спеціальної роботи для його цілеспрямованого формування. Зокрема, актуальними напрямками розв'язання цієї проблеми є підготовка педагогів у

процесі підвищення педагогічної кваліфікації та навчання студентів – майбутніх педагогів.

6. Висновки

1. Засобами теоретичного пошуку встановлено, що якщо стандартизацію професійної освіти слід розглядати не лише як «процедуру розроблення та затвердження стандарту», а і як офіційно встановлений порядок виконання його положень та дотримуватися вимог до компетентнісної підготовки випускників на етапах цілепокладання, відбору та структурування змісту освіти, організації оволодіння учнями, студентами компетентностями, оцінювання компетентнісних досягнень учнів, студентів і випускників (зокрема, незалежне), то є можливість суттєво підвищити якість функціонування професійної освіти, зокрема фахової передвищої.

2. Визначено, що стандартизація професійної освіти має бути конструктом чотирьох взаємопов'язаних, послідовних етапів досягнення належних рівнів якості підготовки фахівців (розроблення та затвердження кваліфікаційних стандартів професійної освіти – професійного, освітнього, стандарту оцінювання; проектування змісту компетентнісно орієнтованого змісту освіти – освітніх програм, навчальних планів, навчальних програм дисциплін та ін.; обґрунтування та впровадження педагогічних технологій, що забезпечують гарантоване досягнення результатів компетентнісного навчання; оцінювання компетентнісних досягнень учнів, студентів, випускників засобами об'єктивних, валідних методик).

3. Експериментально доведено, що готовність педагогічних працівників до стандартизації професійної підготовки молодших спеціалістів аграрної, будівельної та машинобудівної галузей є вкрай недостатньою. Запропоновано у планах підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної освіти враховувати розвиток їх здатностей до компетентнісної підготовки фахівців.

Література

1. Інноваційні педагогічні технології у системі неперервної професійної освіти. Монографія / За ред. С. С. Вітвицької, доктора педагогічних наук, професора. – Житомир: «Полісся», 2015. – 368 с.
2. Розвиток сучасної освіти: освітологічні наголоси: Наукове видання / За матеріалами першої Всеукр. наук.-практ. конференції «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти»; Авт. кол.: В. Г. Кремень, О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. О. Огнев'юк, В. М. Ткаченко, П. Ю. Саух, Д. І. Дзвінчук, С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – Київ: Юрінком Інтер, 2013. – 162 с.
3. Згуровський М. Дипломована псевдоосвіта, або Суперечності перехідного періоду у сфері вищої освіти України / М. Згуровський. – [Електронний ресурс]. –: <http://www.dt.ua/3000/3300/52615/> Режим доступу
4. Вища освіта і Болонський процес: Навчальний посібник / Тетяна Томівна Токмиленко. Харків, ХНАДУ, 2014. – 120 с.
5. Зимняя И.А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя // Иностранные языки в школе. Научно-методический журнал. – 2013. – № 6. – С. 2-11
6. Луговий В.І. Особливості стандартизації професійної невищої і вищої освіти: теоретико-методологічний аспект / В.І. Луговий, Ж.В. Таланова // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України, 2017. – № 1 (94). – С. 5-20.
7. Радкевич В.О. Компетентнісний підхід до забезпечення якості професійної освіти і навчання /В.О. Радкевич // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 березня 2012 р.). – Т. 1 / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В.О. Радкевич. – К.: ІПТО НАПН України, 2012. – С. 5-12.
8. Ягупов В. Методологічні основи розуміння та обґрунтування понять “компетентність” і “компетенція” щодо професійної підготовки майбутніх фахівців / В.В. Ягупов [Електронний ресурс]. – : [Режим доступу http://lib.iitta.gov.ua/10635/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B](http://lib.iitta.gov.ua/10635/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B)

E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8 %D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%
D0%BC%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf

9. Професійні стандарти: теорія і практика розроблення: Монографія / Л.І. Короткова, Л.Б. Лук'янова, Г.І. Лук'яненко та ін. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 220 с.

10. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.

References

1. Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii u systemi neperervnoi profesiinoi osvity. Monohrafiia / Za red. S. S. Vitvytskoi, doktora pedahohichnykh nauk, profesora. – Zhytomyr: «Polissia», 2015. – 368 s.

2. Entsiklopediya osvIti / [Akad. ped. nauk UkraYini; golovniy red. V.G.Kremen]. – K.: YurInkom Inter, 2008. – 1040 s.

2. Rozvytok suchasnoi osvity: osvitolohichni naholusy: Naukove vydannia / Za materialamy pershoi Vseukr. nauk.-prakt. konferentsii «Osvitolohiia – naukovyi napriam intehrovanoho piznannia osvity»; Avt. kol.: V. H. Kremen, O. V. Sukhomlynska, I. D. Bekh, V. O. Ohneviuk, V. M. Tkachenko, P. Yu. Saukh, D. I. Dzvinchuk, S. O. Sysoieva, I. V. Sokolova. – Kyiv: Yurinkom Inter, 2013. – 162 s.

3. Zgurovskiy M. Diplomovana psevdosvIta, abo SuperechnostI perehIdnogo perIodu u sferI vischoYi osvIti UkraYini / M. Zgurovskiy. – [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.dt.ua/3000/3300/52615/>.

4. Vyshcha osvita i Bolonskyi protses: Navchalnyi posibnyk / Tetiana Tomivna Tokmylenko. Kharkiv, KhNADU, 2014. – 120 s.

5. Zymniaia Y.A. Kompetentsiya y kompetentnost v kontekste kompetentnostnoho podkhoda v obrazovanuy / Y.A. Zymniaia // Ynostrannyye yazyky v shkole. Nauchno-metodycheskyi zhurnal. – 2013. – № 6. – S. 2-11

6. Lugoviy V.I. OsoblivostI standartizatsIYi profesIynoyi nevischoYi I vischoYi osvIti: teoretiko-metodologIchniy aspekt / V.I. Lugoviy, Zh.V. Talanova // PedagogIka I psihologIya. VIIsnik NAPN UkraYini, 2017. – # 1 (94). – S. 5-20.

7. Radkevich V.O. KompetentnIsniy pIdhId do zabezpechennya yakosti profesIynoYi osvIti I navchannya /V.O. Radkevich // Naukovo-metodichne zabezpechennya profesIynoYi osvIti I navchannya: materIali zvItnoYi naukovo-praktichnoYi konferentsIYi (m. KiYiv, 29 bereznya 2012 r.). – T. 1 / Institut profesIyno-tehnIchnoYi osvIti NAPN UkraYini / za zag. red. V.O. Radkevich. – K.: IPTO NAPN UkraYini, 2012. – S. 5-12.

8. Iahupov V. Metodolohichni osnovy rozuminnia ta obgruntuvannia poniat “kompetentnist” i “kompetentsiia” shchodo profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv / V.V. Yahupov [Elektronnyi resurs]. – : Rezhym dostupu <http://lib.iitta.gov.ua/10635/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>

9. ProfesIynI standarti: teorIya I praktika rozroblennya: MonografIya / L.I. Korotkova, L.B. Luk’yanova, G.I. Luk’yanenko ta In. – K.: PedagogIchna dumka, 2011. – 220 s.

10. DerzhavnI standarti profesIynoYi osvIti: teorIya I metodika: MonografIya / za red. N. G. Nichkalo. – Hmelnitskiy: TUP, 2002. – 334 s.

Дата надходження рукопису 07.06.2018

Лузан Петро Григорович,
головний науковий співробітник, доктор педагогічних наук, професор
Інститут ПТО НАПН України,
провулок Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, 03045, Україна,
E-mail: petr.luzan@ukr.net
[ORCID: 0000-0002-9605-7161](https://orcid.org/0000-0002-9605-7161)

Пащенко Тетяна Миколаївна,
старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник,

Інститут ПТО НАПН України,
провулок Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, 03045, Україна,
E-mail: tantarena@ukr.net
[ORCID 0000-0002-7629-7870](https://orcid.org/0000-0002-7629-7870)

Ваніна Наталя Миколаївна,
старший науковий співробітник, кандидат економічних наук, доцент,
Інститут ПТО НАПН України,
провулок Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, 03045, Україна,
E-mail: nvanina.science@gmail.com

Колісник Надія Володимирівна,
науковий співробітник, кандидат педагогічних наук,
Інститут ПТО НАПН України,
провулок Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, 03045, Україна,
E-mail: kolesnik-nadja@ukr.net
[ORCID 0000-0002-7629-7870](https://orcid.org/0000-0002-7629-7870)

Лузан Петр Григорьевич,
главный научный сотрудник, доктор педагогических наук, профессор
Институт ПТО АПН Украины,
переулок Вито-Литовский, 98-а, г. Киев, 03045, Украина,
E-mail: petr.luzan@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9605-7161

Пащенко Татьяна Николаевна,
старший научный сотрудник, кандидат педагогических наук, старший научный
сотрудник,
Институт ПТО АПН Украины, переулок Вито-Литовский, 98-а, г. Киев, 03045,
Украина,

E-mail: tantarena@ukr.net

ORCID 0000-0002-7629-7870

Ванина Наталья Николаевна,

старший научный сотрудник, кандидат экономических наук, доцент,

Институт ПТО АПН Украины,

переулок Вито-Литовский, 98-а, г. Киев, 03045, Украина,

E-mail: nvanina.science@gmail.com

Колесник Надежда Владимировна,

научный сотрудник, кандидат педагогических наук,

Институт ПТО АПН Украины,

переулок Вито-Литовский, 98-а, г. Киев, 03045, Украина,

E-mail: kolesnik-nadja@ukr.net

ORCID 0000-0002-7629-7870

Petr Luzan, Institute of vocational education NAPN of Ukraine,

Chief Researcher, doctor of pedagogical sciences, professor

E-mail: petr.luzan@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9605-7161

Tetyana Paschenko, Institute of vocational education NAPN of Ukraine,

Senior Research, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher

E-mail: tantarena@ukr.net

ORCID 0000-0002-7629-7870

Vanina Natalia, Institute of vocational education NAPN of Ukraine,

Senior Research, Candidate of Pedagogical Sciences,

E-mail: nvanina.science@gmail.com

Kolisnyk Nadiia, Institute of vocational education NAPN of Ukraine,
Senior Research, Candidate of Pedagogical Sciences,
E-mail: kolesnik-nadja@ukr.net
[ORCID 0000-0002-7629-7870](https://orcid.org/0000-0002-7629-7870)

Ваніна Наталя Миколаївна

Відділення Нової пошти № 35 (м. Київ, Повітрофлотський проспект, 11)

Контактний тел.: +38097-34-63-000256